

LUGEJAGA VESTLEB

AINO LUNGE,
psühholoogiakandidaat

ette (ise) inimene.» Seda oma-ette inimest ei oska me vahel näha oma lapses.

On levinud millegipärast arvamus, et mehelikud voo- rused, nagu näiteks autunne, rüü- tellikkus, üllus, suuremeelsus ja eriti muidugi headus, pole täna- päeval vajalikud ei keskmisele mehele ega ka nn. eliidi esinda- jale. Edasijõudmiseks ei ole hea- dus ja ausus sugugi hädavajali- kud. «Selleks on vaja jalgu. Ja saapaid. Võivad olla ka pese- mata jalad ja porised saapad... (—). Kuid progressi võib mõista ka kui inimese muutumist heaks

Te saite kirja oma vanalt emalt ja lubate lastele, et järgmisel pü- hapäeval sõidate koos maa- le. Teie aga unustate oma lubaduse ja sõidate pühapäeval varavalges töökaaslastega kalale. Lapsed lak- kavad teid uskumast. Kuid kõige hirmsem on see, et nad avastasid vapustava uudise: te olete halb poeg, te ei armasta oma ema. Teie aga hakkate neid edaspidi süüdistama küll jultumuses, küll häbematuses. Halb poeg ei saa olla hea isa, sest nii ühel kui teisel on vaja samu omadusi — inimlikke. Ja neid on vaja kasva- tada hällist peale.

teid, austama neid inimesi selle hea eest, mis neil on. Kuid et seda head näha, on vaja vaadata inimesi heasoovlike silmadega, mitte eelarvamustega. Seda pal- jud meist ei oska, sest see nõuab sisemist pingutust, taht. Tahte- jõetu inimene, ise seda soovi- mata, võib tuua palju ebameeldi- vusi ümbritsevatele inimestele, olles isegi loomu poolest hea. Tema peale ei saa ilalgi kindel olla, ta sõltub pidevalt olukor- dadeist ja tugevamatest isikus- tesi. Lõppude lõpuks muutub ta argpüksiks, aga argpüks ei ole võimeline olema hea.

on tugev iseloom, tema juba saavutab oma.» Aga kahju on sel- lest emast, keda ootab üksildane vanadus.

Kas olete kohanud inimesi, kes teid tundmata on juba meele- tatud teie vastu?

Vana mees palub ilma järjekor- rata pool kilo apelsine (haigete naisele viia). «Kõigil on naised haiglas,» kisab järjekord. Väsi- nud naine küsib bussipeatuses, kas see buss sõidab temale va- jalikku tänavat mööda. Keegi vaikib kivilinenud näoga, keegi su- rub vastu tahtmist läbi hammaste «jouda pärale». Ja ainult üks veel väsinud naine hakkab rahulikult seletama, millise bussiga on tal parem sõita.

See, kellele kaastunne on tundmatu, on haletsusväärne, kuid ohtlik inimene, sest talle ei ole midagi püha. Ta on võime- line igasuguseks julmuseks, arva- tes ise, et käitub vapralt.

Sageli vapustab meid murdeaa- liste noorukite emotsionaalne kurtus. Poisike, kes on võimeline naerma selle üle, kel on valus, olgu ekraanil, laval või elus, kasvab julgaks inimeseks.

Kuid noori ei tohi provotseeri- da sunnitud julgusele: «Sa kas astud ülikobli või ma suren.» Kuidas peab käituma poeg, kes on pandud selliste pihtide vahe- le? Annab teile järele, on terve elu õnnetu, sest mittemeeldiv elukutse on veel halvem kui mit- tearmastatud naine. Hakkab teile vastu, avaldab tahtejõudu, kuu- lutatakse halvaks pojaks, kes ei armasta oma vanemaid...

Kujuneb nii, et noormehel on vaja abielluda. Te ise kasvatasite temas ausust ja korrallikkust. Aga nüüd pingutate üle: «Ainult üle minu laiba!» Kas taipate, millises- se olukorda panete tema? Kui- das ta ka ei käitaks, on see julm kas teie või tütarlapse suhtes. Aga kui ta armastab mõlemaid?

Niisiis, headust on mitut liiki. Fassiivse headuse korral inimene ei löö nõrgemat, ei sol- va, ei riiva kergesti haavuva ene- se armastust. Kuid lähed mööda kurjast. Väärtuslikum on selline headus, mille puhul head fund- mused sunnivad tegema head. See on juba aktiivne headus. Kuid on veel üks liik — võitlev headus. See on headuse kõrgeim aste.

SEE LIHTNE KEERULINE HEA INIMENE

Väikesed lapsed ja koerad tunnevad eksimatult ära hea inimese. Meie, täiskasvanud inimesed, alati mitte. Vaevalt taipame (vaevume taipama) seda- gi, et igasugune headus ei ole üldse hea.

«Tule tee vanaemale kalli-kallit!» Kolmeaastane poiss tõrgub. Loo- mu poolest kõrk ja külm vana- ema ei tekita temas meeldivaid tundeid, kuid vanaema käib peale ja lõppude-lõpuks teeb laps piinatud naeratusega seda, mida nõutakse. Laps õpib ebasiirust, valevabadust. Aga vanaema rää- gib tuffavatele, kui hea lapselaps tal on.

Koolis armastavad lapsed ra- hulikke, tasakaalukaid õpetajaid, kes kunagi ei pahanda, kellega saab kõiges kokku leppida, tun- dideks õppimata jätta. Nende ükskõiksust tajuvad nad headu- sena. Üldse peetakse ükskõikseid inimesi sageli headeks. Tege- likult on headus ja ükskõiksus teineteist välistavad mõisted. Tõelise headusega ei sobi üks- kõiksus, printsipiibitus, kõigeandes- tamine kokku, sest «mida rohkem ma sind armastan, seda vähem andestan sulle halba». Head inimesed võivad, kui vaja, olla karmid, isegi halastamatud hea- duse nimel, selle nimel, keda nad aitavad. Headus nõuab me- hisusi. Hea inimene ei tagane oma tõest. Ainult tugev iseloom suudab jääda truuks oma põhimõ- tetele ja veendumustele, jääda iseendaks, vaatamata sadadele suurtele ja väikestele raskustele. Kõige hirmsam on reeta iseen- nast. Aga meie, armastavad va- nemad, sunnime seda vahel tege- ma oma lapsi. Üks noormees kur- tis: «Ema mõtles endale välja poja mudeli ja tahab, et mina kõiges sellele vastaksin. Aga mi- na ei ole tema mudel. Olen oma-

ja ausaks» (Arkadi ja Boriss Stru- gatski).

Hea inimene on leppimatu kur- juse ja ebaõiglusega kõigis ebaõi- gustes. Kui ema lepib päe- vast päeva purjus mehe mõnita- misega enda ja laste üle — mis see siis on? «Kui inimene lõpe- tab oma võitluse kurjaga, lakkab ta olemast inimene» (Aitmatov).

Kuidas käituda, kui su läheda- ne inimene käitub ilmselt ebaõi- gesti ja sa näed seda? Ütled tal- le ja ta solvub, peab reeturiks. Vaikid? Siis reedad omaenda ideaalid, millel rajanebki teie sõprus. Vanasõna õpetab: «Sõber vaidleb vastu, vaenlane kiidab järele.»

On inimesi, kes toonitavad, et neil on palju sõpru ja pole vaenlasi, et nad saavad igaühega hästi läbi. Poet Mackay on kir- jutanud: «Sa ütled, et sul pole vihamehi? Paraku, sõber, on see kehv kiitlemine. Sellel, kes on — nagu julge mehe kohus nõuab — sekkunud kaklusesse, on ka vihame- hi. Kui sinul ei ole, on sinu teh- tud töö tühi, sa ei ole lõõnud jalusi reeturil, sa pole äianud peekrit valevanduja huulilt, sa pole ilal vale vastu välja astu- nud — sa oled võitluses argpüks olnud.»

Kadunud Juhan Smuul ütles veel cisesemalt: «Ega ma siis nii... mees ka pole, et mul ain- saki vaenlast ei oleks!»

Hea inimene tunneb sõna jõu- du.

Kui kuuleme kellegi kohta öeldavat: «Ta on hea ja lähelepanelik inimene», mõtel- gem, kas see headus — pole sil- makirjalik nöö. «pisiheadus» (tõi- kauplusest mööda minnes naabri- ldiile midagi; asjalikus vestluses küsis ka teie vanemate tervise järele, kuigi ei kuulunud vastust äragi jms.). Selline «headus» kestab seni, kuni kellegi huvid ei ristut heategija omadega, kes ei tee ühtki sammu, mis nõuaks kasvõi kõige tühisemate isiklike huvid piiramist.

Tõeliselt hea inimene ei ole kade. Ega asjata öelda, et sõp- rus ei kannata vahel välja kõi- ge raskemat proovi — rõõmuga proovimist. Selleks on vaja me- hisusi ja mitte väikest, et rõõ- mustada kaaslaste edusammude üle niisamuti nagu enda omade üle. Muidu kasvab egoistina. Aga egoisi ei saa olla hea inimene.

Kuid ei saa ju kõigisse inimes- tesse suhtuda heasoovlikult. Kui meile mõni inimene ei meeldi, ärritab meid lausa, kas peame me siis teesklema heatahtlikkust.

Kultuurne inimene valitseb oma tundmusi, tõuseb kõrgemale puht- subjektiivsest tajust selle nimel, mis teeb inimesest inimese. Loo- mulikult ei saa olla kompromissi alatus, labasuse ja kõlbelise ni- hilismiga. Kuid on vaja õppida olema kannatlik mittepõhimõtte- listes küsimustes, on vaja õppida elama kõige erinevamate inimes- te hulgas, reetmata oma põhimõt-

Kui tahate teada, kas inime- ne on hea või halb, vaadel- ge tähelepanelikult, kuidas ta suhtub võõrasse valusse.

Kaastunne. Halastus. Seda vii- mast kasutame õige harva. Kas sellepärast, et häbeneme ta va- nemcelisi kõla? Lastele on ta peazegu tundmatu. Eriti poisid häbenevad kaastundeavaldusi, kardavad näida naeruväärsetena. Öeldakse koguni, et kaastunne alandab inimest. On ka sellist kaastunnet... Kui koolipoel tei- stest halvemini riidetatud tütarlaps tabab endal sõbrannade kaastund- liku pilgu, tunneb ta enda eba- täisväärtuslikkust ja tema silmis tuhmuvad kõik peoõhtu värvid. See pole kaastunne, see on jul- mus.

Lapsi on vaja õpetada eristama haletsusi, mis solvab, alandab inimväärikust, sellest, mis kutsub aitama, on osavõttlik. Austust ha- lastuse vastu, oskust saada tunda ja kaasa elada kõigele elavale on vaja kasvatada varasest lapsepõl- vest peale.

Helistan tuffavale. «Ema on haiglas,» vastab telefonis üks- kõikne hääl. «Mis temaga on?» — «i tea.» «Millises haiglas?» püüan ikka veeli saada mingisu- guseid andmeid. «Ütlesin teile ei tea,» hakkab vastaja ärrituma. «Mul on eksamid. Vanaema on tema juures. Kui see teid huvi- tab, helistage õhtul...»

See poiss lõpetas keskkooli ja kevates astuda arstiiteadus- konda. Ema räägib uhkusega: «Tal